

ΔiΜΕΕ

**ΔΙΚΑΙΟ ΜΕΣΩΝ
ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ
& ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ**

ΤΥΠΟΣ - ΕΚΔΟΣΕΙΣ - ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΑ - ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ - ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ - ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ - ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ - ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ

**Φερενίκη Παναγοπούλου-
Κουτνατζή,**

*Δ.Ν. (Humboldt), Μ.Δ.Ε.
(Παν. Αθηνών), Μ.Ρ.Η. (Harvard)*

**ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΤΥΑ ΚΑΙ
ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ-I**

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΑΝΑΤΥΠΟ

Φερενίκη Παναγοπούλου- Κουτνατζή,
Δ.Ν. (Humboldt), Μ.Δ.Ε. (Παν. Αθηνών), Μ.Ρ.Η. (Harvard)

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΤΥΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ-Ι

Ανάτυπο από το «ΔΙΚΑΙΟ ΜΕΣΩΝ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ & ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ»

Τεύχος 2/Έτος 2012

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΕΒΕ

Μαυρομιάλη 23, 106 80 Αθήνα • Τηλ.: 210 3678 800 • Fax: 210 3678 819
<http://www.nb.org> • e-mail: info@nb.org

Κοινωνικά δίκτυα και προσωπικότητα¹-I

«Τα κοινωνικά δίκτυα αποτελούν μεγάλη απειλή προβολής της προσωπικότητας λόγω της επεμβάσεως στην ιδιωτική σφαίρα των χρηστών τους με αποτέλεσμα να θίγεται το δικαίωμά τους για πληροφοριακή αυτοδιάθεση και για προστασία του ιδιωτικού τους βίου. Συνιστούν όμως και μεγάλη πρόκληση για το νομοθέτη να αναδομήσει το υπάρχον δίκαιο που διέπει το διαδικτυο σε παγκόσμιο επίπεδο. Στο πλαίσιο της παρούσης μελέτης εξετάζεται η επίδραση των κοινωνικών δικτύων στο δικαίωμα προσωπικότητας των χρηστών τους, αφού προηγουμένως αναλυθούν οι κίνδυνοι που τα κοινωνικά δίκτυα ελλοχεύουν για τη σκιαγράφηση ενός διεξοδικού ψυχογραφήματος του χρήστη, προσιτού σε μεγάλο κύκλο προσώπων.»

Φερενίκη Παναγοπούλου-Κουτνατζή,

Δ.Ν. (Humboldt), Μ.Δ.Ε.
(Παν. Αθηνών), Μ.Ρ.Η. (Harvard)

I. Εισαγωγή

Οι καιροί έχουν αλλάξει και μαζί με αυτούς και εμείς. Ακόμα και αν δεν βρισκόμαστε στα όρια των καιρών, είμαστε αντιμέτωποι με καταστάσεις που δεν θα μπορούσαμε να διανοηθούμε ούτε ως σενάριο επιστημονικής φαντασίας. Ποιος θα μπορούσε να προβλέψει ότι θα δεχόμασταν ευχές μέσω εφαρμογών των κοινωνικών δικτύων, τα οποία μάλιστα υπενθυμίζουν στους χρήστες τους ποιος από τους φίλους τους έχει γενέθλια; Ποιος θα μπορούσε να φανταστεί ότι στα κοινωνικά δίκτυα θα καταγράφουμε τα συναισθήματά μας, μέσω αυτών θα δημιουργούμε νέους φίλους και θα αναζητούμε παλαιότερους ή πολύ περισσότερο θα βρίσκουμε ερωτικούς συντρόφους και γενικότερα εκεί θα «αυτοπροβάλλουμε» την προσωπικότητά μας; Είναι πια γεγονός ότι μέσω των κοινωνικών δικτύων επαναπροσδιορίζεται ο τρόπος επικοινωνίας εκατομμυρίων ανθρώπων². Τα όσα εκεί καταγράφουμε εμείς για εμάς ή για άλλους, τα όσα εκεί καταγράφουν άλλοι για εμάς διαδίδονται με αστρονομική ταχύτητα σε περαιτέρω χρήστες, με αποτέλεσμα να διαδίδονται με εξαιρετική ευκολία στοιχεία που συνθέτουν την προσωπικότητά μας. Κρίσιμο είναι επίσης ότι το διαδικτυο δεν ξεχνά τίποτα και, ως εκ τούτου, ό,τι καταγράφεται στα κοινωνικά δίκτυα μας συνοδεύει εσάει σε όλη μας τη ζωή. Τα κοινωνικά δίκτυα, εκτός από τη διάδοση των στοιχείων της προσωπικότητάς μας, και συνακόλουθα

της επεμβάσεως στο δικαίωμα ιδιωτικότητας, έχουν συμβάλει αποφασιστικά στη διαμόρφωση της προσωπικότητας, μέσω ενός «διαδικτυακώς κοινωνικού εξαναγκασμού»³ να συμμετέχουμε σε νέες υπηρεσίες και εφαρμογές, επηρεάζοντας τον τρόπο ζωής μας, τις συνήθειές μας, τις σχέσεις

μας με τους γύρω μας και γενικότερα την έκφραση των συναισθημάτων μας. Η δύναμη του «φαίνεσθαι» στα κοινωνικά δίκτυα (δηλαδή η ανάγκη να δείξουμε ότι έχουμε πολλούς φίλους, ότι είμαστε τέλειοι σε αυτά που κάνουμε κ.ο.κ.) αποδεικνύει πόσο πολύ τα κοινωνικά δίκτυα επηρεάζουν την προσωπικότητά μας. Η δυνατότητα επεμβάσεως στην εικόνα της προσωπικότητας (εφαρμογές τύπου profiles-avatars), η ανάρτηση φωτογραφίας, η επισήμανση ονόματος σε φωτογραφία προσώπου, η δημιουργία προφίλ εν αγνοία του υποκειμένου, αλλά και η κλοπή ταυτότητας, αποτελούν άλλα χαρακτηριστικά παραδείγματα επεμβάσεως στην προσωπικότητά μας. Επιπρόσθετα, η υπερβολική χρήση των προσφερόμενων κοινωνικών δικτύων εγείρει υπόνοιες για πιθανή αντικοινωνικότητα των χρηστών.

II. Η ιδιαιτερότητα του διαδικτύου

A. Το διαδικτυο ως ο μεγαλύτερος συλλέκτης δεδομένων

Το διαδικτυο είναι ο μεγαλύτερος συλλέκτης πληροφοριών όλων των εποχών σε παγκόσμιο επίπεδο⁴. Στο διαδικτυο είναι αποθηκευμένα ενδεχομένως ο αριθμός διαβατηρίου ή ταυτότητας, ο αριθμός φορολογικού μητρώου (ΑΦΜ), ο αριθμός μητρώου κοινωνικής ασφάλισσης (ΑΜΚΑ), η ημερομηνία γεννήσεως, τα δακτυλικά αποτυπώματα, ο αριθμός της πιστωτικής κάρτας, το ιστορικό των αγορών, οι επισκέψεις του κάθε χρήστη, η φήμη του σε ένα διαδικτυακό πλειστηριασμό ή στο ηλεκτρονικό εμπόριο, το προφίλ του σε μία σελίδα κοινωνικής δικτυώσεως, οι σκέψεις του σε ένα ιστολόγιο⁵, προσωπικά έγγραφα και φωτογραφίες αποθηκευμένα σε διαδικτυακούς χώρους φιλοξενίας αρχείων, αλλά και η χρηματοδότησή του από τον δημόσιο τομέα, η πρόσληψή του σε μία θέση, μετάθεση, απόλυση κ.ο.κ., η απουσία του σε επαγγελματικό ταξίδι χρημα-

1. Η παρούσα μελέτη αποτελεί επεξεργασμένη μορφή εισήγησης στο Σεμινάριο της Επιτροπής Βιοηθικής, που έλαβε χώρα στη Βιβλιοθήκη Κοινωνιολογίας του Δικαίου της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών στις 14.12.2011. Η συγγραφέας ευχαριστεί τους συμμετέχοντες στο σεμινάριο για τον πολύ εποικοδομητικό διάλογο και ιδιαίτερος τη Μαρία Κανελλοπούλου-Μπότη, επικ. Καθηγήτρια στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο, για τις πολύ ενδιαφέρουσες προεκτάσεις που προσέφερε η παρέμβασή της επί της εισήγησης (βλ. κατωτ. σελ. 196 επ.).
2. Πρβλ. Γιάννη Ανδρισόπουλο, Σατανάς ή ευλογία το facebook; Εφημερίδα «ΤΑ ΝΕΑ», 30.12.2011, διαθέσιμο σε: <http://www.tanea.gr/ellada/article/?aid=4683730>, τελευταίος έλεγχος: 1η Μαΐου 2012.

3. Π.χ. καθηγητές πανεπιστημίων αναρτούν πληροφορίες σχετικά με τα μαθήματά τους στο Facebook εξαναγκάζοντας εμμέσως με τον τρόπο αυτό τους φοιτητές να δημιουργήσουν λογαριασμό στο Facebook.
4. Πρβλ. Shawn C. Helms, Translating Privacy Values with Technology, 7 Boston University Journal of Science & Technology Law (2001), σελ. 288 επ. (293).
5. Βλ. Domikik Sedlmeier, Datenschutz in "Social Network Sites". Unter besonderer Berücksichtigung der Verkettung digitaler Identitäten, Norderstedt 2008, σελ. 18.

τοδοτούμενο από τον δημόσιο τομέα⁶, ιατρικά δεδομένα, προσωπικά δεδομένα εργαζομένων, τα οποία έχουν καταχωρηθεί σε κάποια ιστοσελίδα ανευρέσεως εργασίας⁷, δεδομένα κινήσεως εργαζομένων κ.λπ.

B. Οι κίνδυνοι από τη συλλογή και συσχέτιση των δεδομένων

Μέσω κατασκοπευτικών λογισμικών είναι δυνατή η καταγραφή, αποθήκευση και συστηματοποίηση της δραστηριότητας και της επικοινωνίας του ατόμου⁸. Παράλληλα η εικόνα του προσώπου καθώς και πολλές πληροφορίες εμφανίζονται σε ένα μη ελεγχόμενο κοινό⁹. Έντονο προβληματισμό προκαλεί επίσης η δυνατότητα συσχέτισης των δεδομένων αυτών¹⁰. Ένα μεμονωμένο στοιχείο μπορεί να μην έχει ιδιαίτερη σημασία, αλλά η σύνδεση και συσχέτιση όλων αυτών των στοιχείων καθίσταται προβληματική¹¹.

Η δημοσίευση πράξεων που περιέχουν προσωπικά δεδομένα στο διαδίκτυο ενέχει ιδιαίτερους κινδύνους για την προσωπικότητα του ατόμου που συνδέονται με τη φύση του διαδικτύου, όπως η ελεύθερη, καθολική, και τυχόν μη ελεγχόμενη πρόσβαση στην πληροφορία παντός ενδιαφερομένου, η χρήση μηχανών αναζήτησης πληροφοριών με ολόένα αυξανόμενες δυνατότητες αναζήτησης¹² σε κάθε είδους κείμενα (π.χ. κείμενα σε μορφότυπο HTML, PDF), η τυχόν απεριόριστη δυνατότητα συσχέτισμού των πληροφοριών, με κίνδυνο το άτομο να καθίσταται πληροφοριακό αντικείμενο και η εικόνα του σε πτυχές της ζωής του που άπτονται θεμάτων δημοσίου ενδιαφέροντος να είναι απολύτως διαφανής¹³. Όπως επισημαίνει η

Ευρωπαϊκή Επιτροπή σε έγγραφό της¹⁴, «οι προαναφερθείσες προκλήσεις [που θέτουν η παγκοσμιοποίηση και οι νέες τεχνολογίες] απαιτούν να αναπτύξει η ΕΕ μια συνολική και συνεπή προσέγγιση που θα εγγυάται τον πλήρη σεβασμό, εντός και εκτός της ΕΕ, του θεμελιώδους δικαιώματος της προστασίας των δεδομένων.

Γ. Το «μνυσίκακο» διαδίκτυο;

Ιδιαίτερο προβληματισμό προκαλεί το γεγονός ότι το διαδίκτυο δεν ξεχνάει, δεν δίνει μία δεύτερη ευκαιρία διαγραφής μίας μαύρης σελίδας στη ζωή του ατόμου. Δίνει σάρκα και οστά στο παρελθόν μας, το οποίο μας κυνηγάει καταδιωκτικά και για το οποίο υποχρεούμαστε σε κάθε στιγμή της ζωής μας να απολογηθούμε. Ό,τι καταγράφεται στο διαδίκτυο παραμένει εκεί εσαεί και μας συνοδεύει για πάντα. Μία ατυχής στιγμή μας, π.χ. μία προκλητική φωτογραφία με κάποιον πρώην σύντροφο, μία μαύρη σελίδα της ζωής μας, ακόμη και μία ποινή που έχει εκτιθεί μπορεί να ανατρέξει σε ένα παρελθόν που δεν θέλουμε να θυμόμαστε ούτε να συζητούν οι άλλοι για αυτό. Το διαδίκτυο δεν είναι, ωστόσο, μνυσίκακο, είναι απλώς μνήμον και η μνήμη αυτή εκτός από την αρνητική της πλευρά έχει και τη θετική της αναφορικά με την ελευθερία του λόγου, τη διάδοση και διατήρηση μίας πληροφορίας στο πλαίσιο μίας έρευνας. Αυτό που έχει σημασία πάντως είναι ότι το διαδίκτυο οφείλει υπό προϋποθέσεις να παρέχει ένα δικαίωμα στη λήθη υπό την έννοια της παροχής μηχανισμών αφαιρέσεως ανεπιθύμητων πληροφοριών. Το δικαίωμα αυτό στη λήθη έχει ιδιάζουσα βαρύτητα στην περίπτωση μίας πρώην καταδίκης. Στις περιπτώσεις αυτές, όταν δεν τίθεται εύλογο ενδιαφέρον ενημερώσεως, η ποινή έχει ήδη εκτιθεί, το ποινικό μητρώο διαγράφει και η πράξη δεν έχει επαναληφθεί, τότε το άτομο έχει το δικαίωμα, αλλά και την αξίωση από θεσμικά όργανα να ξεχάσουν μία σελίδα του πρότερου δυσάρεστου βίου του, προκειμένου να επανενταχθεί ομαλά σε αυτή μετά από την έκτιση της ποινής του¹⁵.

Την άποψη αυτή για την αναγνώριση ενός δικαιώματος στη λήθη υιοθετεί το άρθρο 17 της Προτάσεως Κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου αναφορικά με την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων και την ελεύθερη διακίνηση αυτών (Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων)¹⁶.

6. Για την προβληματική της ηλεκτρονικής προσβάσεως σε δημόσια έγγραφα, βλ. Φερενίκη Παναγοπούλου-Κουτνατζή, Η Δι@ύγεια στη δημόσια διοίκηση υπό το πρίσμα της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ΔτΑ 2012 (υπό δημοσίευση).

7. Βλ. Αναστάσιο Ν. Μαρίνο, Το Διαδίκτυο στην εποχή της «παγκοσμιοποίησης» και στο πλαίσιο της «κοινωνίας των πολιτών», Αθήνα-Κομοτηνή 2003, σελ. 64.

8. Βλ. Κατερίνα Φουντεδάκη, Φυσικό πρόσωπο και προσωπικότητα στον Αστικό Κώδικα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2012, σελ. 270.

9. Βλ. Κατερίνα Φουντεδάκη, όπ. ανωτ. (υποσ. 8), σελ. 271.

10. Βλ. Marit Hansen/Sebastian Meissner (επιμ.), Verkettung digitaler Identitäten, Reports durch das Unabhängige Landeszentrum für Datenschutz Schleswig-Holstein, διαθέσιμο σε: <https://www.datenschutzzentrum.de/projekte/verkettung/2007-uld-tud-verkettung-digitaler-identitaeten-bmbf.pdf>, τελευταίος έλεγχος: 1η Μαΐου 2011 σελ. 19 επ.

11. Βλ. Daniel J. Solove, The digital person: Technology and Privacy in the Information Age, New York 2004, σελ. 44-47.

12. Βλ. Recommendation CM/Rec (2012) 3 of the Committee of Ministers to member States on the protection of human rights with regard to search engines, όπου γίνεται μνεία για την ανάγκη σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εκ μέρους των μηχανών αναζήτησεως.

13. Πρβλ. ΓνωμΑΠΔΠΧ 2/2006 για τη νομιμότητα δημοσιεύσεως δικαστικών αποφάσεων στο Διαδίκτυο μόνο μετά από ανώνυμοποίηση των στοιχείων των διαδίκων καθώς επίσης και Γνωμοδότηση 1/2010 περί της υποχρεωτικής αναρτήσεως στο διαδίκτυο των νομοθετικών και διαφόρων κατηγοριών διοικητικών πράξεων.

14. Βλ. έγγραφο της 4.11.2010 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στο Συμβούλιο, στην Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και στην Επιτροπή των Περιφερειών, συνολική προσέγγιση όσον αφορά την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στην Ευρωπαϊκή Ένωση».

15. Βλ. Φερενίκη Παναγοπούλου-Κουτνατζή, Το δικαίωμα στη λήθη στην εποχή της αβάσταχτης μνήμης: Σκέψεις αναφορικά με την Πρόταση Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων, ΕφημΔΔ 2012,264 επ.

16. Βλ. Πρόταση Κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών (Γενικός Κανονισμός για την προστασία δεδομένων), διαθέσιμη σε: <http://ec.europa.eu/justice/>

Ο Κανονισμός υιοθετεί τον όρο μάλιστα διαγραφή (erase) των δεδομένων και όχι απλό σβήσιμο (delete) αυτών. Πρόβλημα, πάντως, θα δημιουργηθεί εάν το δικαίωμα στη λήθη οδηγήσει σε μία καταστρατήγηση της ελευθερίας του λόγου¹⁷. Ας σημειωθεί ότι η Πρόταση Κανονισμού αναφέρεται στα δεδομένα που ιδίως δημοσίευσε το ίδιο το υποκείμενο των δεδομένων, όταν ήταν παιδί. Πρόκειται δηλαδή για αναρτήσεις φωτογραφιών, προκλητικών δημοσιεύσεων από τα ίδια τα υποκείμενα των δεδομένων που ανατρέχουν στη παιδική τους ηλικία, όταν δηλαδή δεν είχαν την ωριμότητα να σκεφτούν ότι οι αναρτήσεις θα τους συνοδεύουν αργότερα, π.χ. κατά την αξιολόγησή τους από τους εργοδότες τους ή κατά την εισαγωγή τους σε πανεπιστήμια. Η αξίωση διαγραφής αυτών των δεδομένων ταιριάζει απόλυτα στην περίπτωση των κοινωνικών δικτύων¹⁸, όταν δηλαδή το υποκείμενο των δεδομένων σε μία παλαιότερη περίοδο ανεμελιάς ή ενδεχομένως και απερισκεψίας ανήρτησε δεδομένα για τον εαυτό του, για τα οποία αργότερα μετάνιωσε. Ως εκ τούτου, οι χρήστες που θέλουν να ξεχάσουν δεν πρέπει να συνοδεύονται εσαεί από τις παλαιότερες αναρτήσεις τους¹⁹. Το δικαίωμα στη λήθη συνιστά στην περίπτωση αυτή απόρροια του δικαιώματος στην ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας του χρήστη. Το ίδιο αφορά και σε μηχανές αναζήτησης, όπως οι Google και Yahoo.

III. Η ιδιαιτερότητα των ιστότοπων κοινωνικής δικτύωσης

Μέσα από τις λειτουργίες του Facebook, στις οποίες ο χρήστης συμμετέχει οικειοθελώς, μπορεί να επιτευχθεί μια πλήρης σκιαγράφηση του υποκειμένου των δεδομένων. Ένα πλήρως συμπληρωμένο προφίλ στο Facebook περιλαμβάνει περίπου σαράντα είδη πληροφοριών που καθιστούν το χρήστη πλήρως αναγνωρίσιμο, π.χ. όνομα, ημερομηνία γεννήσεως, πολιτικές και θρησκευτικές απόψεις, στοιχεία επικοινωνίας, φύλο, σεξουαλικές προτιμήσεις, προσωπική κατάσταση, αγαπημένα βιβλία, αγαπημένες ταινίες, ιστορικό της εκπαίδευσής και της επαγγελματικής εμπειρίας και σαφώς φωτογραφία. Επίσης, το Facebook προσφέρει στους χρήστες του πολλά εργαλεία για την ανεύρεση πιθα-

νών επαφών²⁰. Περαιτέρω εφαρμογές προσφέρουν μια σωρεία πληροφοριών για τον χρήστη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα συνιστούν οι αναρτήσεις στον τοίχο. Μέσα από μία ανάρτηση μπορούμε να λάβουμε πληροφορίες τόσο για αυτόν που έκανε την ανάρτηση όσο και για το δέκτη της, π.χ. ότι ο συγκεκριμένος χρήστης βρίσκεται σε διακοπές σε εξωτικό νησί ή ακόμα και για τους δύο, π.χ. για κάποιο κοινό τους ταξίδι. Εάν ο χρήστης «σκουντήξει» κάποιον, τότε γνωρίζουμε ότι εκείνη τη στιγμή είναι ενεργοποιημένος και σκέφτεται κάποιον χρήστη. Η επισήμανση προσώπου σε φωτογραφία μπορεί να μας δώσει πολλές πληροφορίες για το πρόσωπο, τους φίλους του και το μέρος που βρίσκεται. Παιχνίδια στο Lexulous αποκαλύπτουν το επίπεδο του λεξιλογίου του χρήστη. Η λίστα με τις σελίδες και τις ομάδες, στις οποίες ο χρήστης είναι εγγεγραμμένος, υποδεικνύει τις προτιμήσεις και τη φιλοσοφία του κάθε χρήστη. Η συμμετοχή σε quiz αποκαλύπτει το επίπεδο των γνώσεων, απόψεων και προτιμήσεων σε πολλούς τομείς. Μέσω ενός quiz, το οποίο συνιστά διασκέδαση για το χρήστη, παρέχεται εν αγνοία του ένα ψυχογράφημα του εαυτού του. Η δήλωση ότι θα παρευρεθούμε σε μία εκδήλωση δίνει πληροφορίες για το πού βρισκόμαστε σε μία χρονική στιγμή. Με άλλα λόγια, το προφίλ του χρήστη στο Facebook συνιστά ένα ψυχογράφημα του εαυτού του²¹.

Στο πλαίσιο λειτουργίας ενός ιστότοπου κοινωνικής δικτύωσης η προσωπικότητα των χρηστών αποτελεί πεδίο εκμεταλλεύσεως τόσο από τους παρόχους των υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης, οι οποίοι στοχεύουν μέσω συγκεκριμένων πρακτικών στην οικονομική εκμετάλλευση των προσωπικών δεδομένων των χρηστών όσο και από τους ίδιους τους χρήστες, οι οποίοι έχουν τη δυνατότητα να αναδημοσιεύουν στοιχεία και πτυχές της προσωπικότητας άλλων χρηστών χωρίς τη λήψη της απαραίτητης συγκαταθέσεώς τους.

Μέσω της διαμορφώσεως ενός προσωπικού προφίλ διαφοροποιείται ο τρόπος εμφανίσεως του ατόμου, αλλά και της τελικής μορφής της ταυτότητας, καθώς ο καθένας δυναμικά καθορίζεται από αυτό που επιλέγει ο ίδιος να παρουσιάσει (μέσω των ενδιαφερόντων, φίλων, φωτογραφιών, συνδέσμων και ομάδων που επιλέγει να δημοσιοποιήσει) σε συνδυασμό με αυτό που, άθελά του εν μέρει, του επιβάλλεται από την αρχιτεκτονική, αισθητική και κατάσταση του πλαισίου του εκάστοτε χώρου, στον οποίο επιλέγει να παρουσιάσει τον εαυτό του. Οι ανωνυμες δημοσιεύσεις στο Facebook μέσω της χρήσεως ψευδωνύμων είναι αρκετά συχνές. Η ανωνυμία προσπίπτει την ελευθερία του λόγου,

data-protection/document/review2012/com_2012_11_el.pdf, 25 Ιανουαρίου 2012, τελευταίος έλεγχος: 1η Μαΐου 2012.

17. Την άποψη ότι το δικαίωμα στη λήθη καταστρατηγεί την ελευθερία του λόγου προεβέυει ο Jeffrey Rosen, *The Right to Be Forgotten*, 64 *Stanford Law Review* (2012) σελ. 88 επ. (92), διαθέσιμο σε: <http://www.stanfordlawreview.org/online/privacy-paradox/right-to-be-forgotten>, τελευταίος έλεγχος: 1η Μαΐου 2012, αναφέροντας μάλιστα χαρακτηριστικά ότι οι Ευρωπαίοι έχουν μακρά παράδοση αναγνώσεως αφηρημένων κανόνων ιδιωτικότητας που αποτυγχάνουν να εφαρμόσουν στην πράξη.
18. Βλ. Φερενίκη Παναγοπούλου-Κουτνατζή, *Οι ιστότοποι Κοινωνικής Δικτύωσης ως Εθνική, Ευρωπαϊκή και Διεθνής Πρόκληση της Προστασίας της Ιδιωτικότητας*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2010, σελ. 95 επ.
19. Βλ. *Lillian Mitrout*, Σημείωση σε ΜΠρΘεσ 16790/2009 (Ασφαλιστικά μέτρα) [Ανάρτηση στο facebook εγγράφων με προσωπικά δεδομένα και δυσφημιστικά σχόλια], ΔιΜΕΕ 2009,400 επ. (408, όπ. περαιτ. παραπ.).

20. Βλ. <http://www.facebook.com/help.php?page=441> (πρότεινε επαφές στις τωρινές επαφές), <http://www.facebook.com/findfriends.php> (ανεύρεση επαφών); Facebook Blog, <http://blog.facebook.com/blog.php?post=15610312130> (συμβουλές από το facebook), τελευταίος έλεγχος: 1η Μαΐου 2012.

21. Πρβλ. *Danah Boyd & Jeffrey Heer*, *Profiles as Conversation: Networked Identity Performance on Friendster*, σε: *Proceedings of the Hawaii's International Conference on System Sciences* (2006), <http://www.danah.org/papers/HICSS2006.pdf>, τελευταίος έλεγχος: 1η Μαΐου 2012, σελ. 1 επ.

αλλά δημιουργεί προβλήματα αναφορικά με την εύρεση του υπευθύνου σε περίπτωση παρανόμων δημοσιεύσεων.

Περαιτέρω, οι χρήστες προστίθενται σε ομάδες, χωρίς να έχουν προηγουμένως συγκατατεθεί και χωρίς να έχουν επαρκώς ενημερωθεί για την ένταξή τους, και με τον τρόπο αυτό συνάγονται συμπεράσματα για το χρήστη από την ένταξη σε μία ομάδα (πολιτικού, θρησκευτικού, φιλοσοφικού περιεχομένου κ.ο.κ.), χωρίς ενδεχομένως ο χρήστης να γνωρίζει για την ένταξή του στην εν λόγω ομάδα. Επιπλέον, εάν ο χρήστης επιθυμεί να οβήσει το λογαριασμό του, ο λογαριασμός του απενεργοποιείται, αλλά δεν διαγράφεται, με αποτέλεσμα τα δεδομένα του να είναι εσαεί καταγεγραμμένα. Τα προσωπικά δεδομένα που συλλέγονται, δεν διαγράφονται, όταν ο λόγος συλλογής τους δεν υφίσταται πια, π.χ. όταν ο χρήστης έχει απενεργοποιήσει το λογαριασμό του. Επιπρόσθετα, οι χρήστες δεν γνωρίζουν επαρκώς ότι η είσοδός τους στο λογαριασμό τους από διαφορετικό υπολογιστή, καταγράφεται, με αποτέλεσμα να καταγράφονται πληροφορίες για τη θέση του κάθε χρήστη. Άξιο μνείας είναι επίσης ότι οι χρήστες δεν γνωρίζουν το εύρος των καταγεγραμμένων δεδομένων, όταν δίδουν τη συγκατάθεσή τους για την ενεργοποίηση εφαρμογών, εξωτερικών του Facebook.

Μολονότι πολλοί χρήστες είναι ευαισθητοποιημένοι σε θέματα των προσωπικών τους δεδομένων και προστατεύουν τον λογαριασμό τους μέσω των ρυθμίσεων απορρήτου, αισθάνονται αδυναμία ελέγχου των πληροφοριών που αναρτώνται σχετικά με αυτούς. Το γεγονός ότι το Facebook παρέχει τη δυνατότητα στους χρήστες να αποφασίσουν μόνοι τους αναφορικά με το βαθμό προστασίας της ιδιωτικής τους σφαίρας οδηγεί στον κίνδυνο ότι όσοι είναι περισσότερο εξοικειωμένοι με την τεχνολογία και γενικότερα με το διαδίκτυο θα προβούν σε αποτελεσματικότερα μέτρα προστασίας, σε αντίθεση με τους αρχάριους ή ανίδεους.

Την αδήριτη ανάγκη σεβασμού των δικαιωμάτων και ελευθεριών των χρηστών των κοινωνικών δικτύων εκφράζει η Σύσταση 4/2012 της Επιτροπής Υπουργών²², αλλά και το υπόμνημα της Ιρλανδικής Αρχής Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων προς το Facebook²³.

A. Η συγκατάθεση του χρήστη με τους όρους προστασίας της ιδιωτικότητας του Facebook

Το Facebook προβάλλει ως επιχείρημα ότι ο χρήστης συγκατατίθεται με τους όρους χρήσεώς τους προτού γίνει μέλος. Έντονα ερωτήματα ανακύπτουν, ωστόσο, κατά πόσο η συγκατάθεση των χρηστών είναι ελεύθερη, ρητή, ειδική και παρέχεται μετά από επαρκή ενημέρωση και με πλήρη επί-

γνωση των συνεπειών της συλλογής και επεξεργασίας των δεδομένων τους. Δεν πρόκειται περί μίας δυνατότητας διαπραγματεύσεως των όρων συναλλαγών εκ μέρους του χρήστη. Πρόκειται για μία τυπική διαδικασία, ένα απλό «κλικ» σε ένα κουτάκι, όπου είναι γραμμένοι πολλοί όροι με μικρά γράμματα και με δυσνόητο για μη νομικούς περιεχόμενο. Είναι γεγονός ότι οι περισσότεροι χρήστες δεν διαβάζουν τους όρους της πολιτικής ιδιωτικότητας του εκάστοτε ιστοχώρου, διότι είναι πολύπλοκα γραμμένοι και δεν τους καταλαβαίνουν. Ο μέσος όρος των χρηστών του Facebook, π.χ., δεν είναι σε θέση να κατανοήσει τους όρους και συνεπώς δεν είναι σε θέση να κατανοήσει σε τι συγκατατίθεται²⁴. Οι περισσότεροι χρήστες δεν κατανοούν επίσης την έκταση των δεδομένων που συλλέγεται και καταγράφεται²⁵. Επίσης, δεν πρέπει να παραγνωρίζεται η πρακτική αδυναμία των χρηστών να προσδιορίσουν τις πιθανές μελλοντικές χρήσεις των καταγεγραμμένων πληροφοριών και, ως εκ τούτου, και την ενδεχόμενη οικονομική αξία κτήσεως και χρήσεως των πληροφοριών²⁶. Σύμφωνα με τα στοιχεία του ίδιου του Facebook, λιγότερο από το ένα τέταρτο των χρηστών ενεργοποιεί τις ρυθμίσεις προστασίας της ιδιωτικότητας²⁷. Και αυτό όχι διότι οι χρήστες αδιαφορούν για την ιδιωτικότητά τους, αλλά διότι το ένα τρίτο αυτών δεν γνωρίζει για τη δυνατότητα ρυθμίσεως της προστασίας απορρήτου²⁸, αλλά ούτε και τους όρους προστασίας των προσωπικών τους δεδομένων.

Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι οι όροι προστασίας της ιδιωτικότητας στο Facebook τροποποιούνται διαρκώς, χωρίς να ενημερώνεται ο χρήστης επαρκώς και χωρίς να υποχρεούται να ανανεώσει τη συγκατάθεσή του. Η ενημέρωση αναφορικά με την τροποποίηση των όρων της πολιτικής ιδιωτικότητας του Facebook γίνεται σε ειδικές ενημερωτικές σελίδες. Συνεπώς στο θέμα αυτό σημειώνεται έλλειψη ρητής συγκαταθέσεως, διότι δεν μπορεί να αξιωνεται από το χρήστη να ενημερώνεται διαρκώς.

Η Ομάδα Εργασίας του άρθρου 29, αφουγκραζόμενη την προβληματική της συγκαταθέσεως σε κοινωνικά δίκτυα διατύπωσε τη Γνώμη 15/2011. Σύμφωνα με την εν λόγω Γνώμη, η λήψη της συγκαταθέσεως απαιτεί τη χρήση μηχανισμών που δεν αφήνουν καμία αμφιβολία αναφο-

22. Βλ. Recommendation CM/Rec (2012) 4 of the Committee of Ministers to member States on the protection of human rights with regard to social networking services.

23. Βλ. Facebook Ireland Ltd. Report of Audit, 21 December 2011, διαθέσιμο σε: <http://dataprotection.ie/viewdoc.asp?m=f&fn=/documents/Facebook%20Report/final%20report/report.pdf>, τελευταίος έλεγχος: 1η Μαΐου 2012.

24. Βλ. *Yasmine Hashemi*, Σημείωση: Facebook's privacy policy and its third-party partnerships, 15 B.U. J. Sci. & Tech. L. (2009), σελ. 140 επ. (153-154, όπ. περαιτ. παραπ.).

25. Βλ. Σχόλιο της *Alissa Cooper*, αναλύτριας στο Center for Democracy and Technology, <http://www.dallasnews.com/sharedcontent/dws/bus/stories/120907dnbusprivacy.1c47951.html>, τελευταίος έλεγχος: 15η Ιανουαρίου 2012.

26. Πρβλ. *Λίλιαν Μήτρου*, Η προστασία της ιδιωτικότητας στην Πληροφορική και στις Επικοινωνίες. Η νομική διάσταση, σε: Προστασία της Ιδιωτικότητας & Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών, σελ. 505 επ. (514).

27. Βλ. <http://www.dallasnews.com/sharedcontent/dws/bus/stories/120907dnbusprivacy.1c47951.html>, τελευταίος έλεγχος: 1η Μαΐου 2012.

28. Βλ. *Allyson W. Haynes*, Online Privacy Policies: Contracting Away Control Over Personal Information?, 111 Penn. St. L. Rev. (2007), σελ. 587 επ. (613-14).

ρικά με την πρόθεση του υποκειμένου των δεδομένων να συγκατατεθεί στην επεξεργασία προσωπικών δεδομένων. Ως εκ τούτου, από τη σιωπή ή την αδράνεια δεν μπορεί να συναχθεί συγκατάθεση του υποκειμένου. Για παράδειγμα, όταν κάποιος εγγράφεται σε έναν ιστότοπο κοινωνικής δικτύωσης και οι προεγκατεστημένες ρυθμίσεις του ιστότοπου ορίζουν ότι τα προσωπικά δεδομένα του θα είναι ορατά στους φίλους των φίλων του, δεν θα μπορούσε να αντιταχθεί ως επιχείρημα ότι ο εν λόγω χρήστης συγκατατίθεται με τη δημοσιοποίηση των προσωπικών πληροφοριών του. Έμφαση πρέπει να δοθεί, σύμφωνα με τη Γνώμη, στην ανικανότητα ορισμένων υποκειμένων, όπως των ανηλίκων, να συγκατατεθούν. Τέλος, ο υπεύθυνος επεξεργασίας φέρει το βάρος της αποδείξεως ότι έχει αποσπάσει έγκυρη συγκατάθεση από το υποκείμενο των δεδομένων.

Β. Αποκάλυψη προσωπικών δεδομένων από τους ίδιους τους χρήστες

Αξιοσημείωτο είναι ότι η πλειοψηφία των χρηστών στο Facebook δεν διατάζει να αναρτήσει πολλά προσωπικά δεδομένα. Χαρακτηριστικό είναι ότι οι χρήστες αναγράφουν το πραγματικό τους όνομα και όχι ψευδώνυμο, την πόλη καταγωγής τους, το σχολείο ή το πανεπιστήμιο από το οποίο αποφοίτησαν, την προσωπική τους κατάσταση, τα ενδιαφέροντά τους, την αγαπημένη τους μουσική, τα αγαπημένα τους βιβλία, τις αγαπημένες τους ταινίες και πολύ συχνά φωτογραφίες του εαυτού τους. Πρόκειται συνεπώς περί μίας αυτοεκθέσεως του ατόμου²⁹. Ο μη δισταγμός αναρτήσεως προσωπικών δεδομένων και κυρίως του αληθινού ονόματος και της φωτογραφίας συνίσταται στην επιθυμία των χρηστών να μπορούν να δικτυώνονται εύκολα με άλλους χρήστες, οι οποίοι θα τους αναζητούν χωρίς δυσκολία αναγράφοντας μόνο το όνομα του χρήστη.

Αυτό όμως που είναι αξιοσημείωτο είναι ότι σε πολλές περιπτώσεις οι χρήστες αποδέχονται τις προσκλήσεις φιλίας αγνώστων χρηστών, με αποτέλεσμα να μοιράζονται με αυτούς τα προσωπικά τους δεδομένα, όπως π.χ. στοιχεία επικοινωνίας και φωτογραφίες.

Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις, στις οποίες οι εργοδότες, προτού προσλάβουν τον εργαζόμενο ελέγχουν με διάφορα μέσα τη σελίδα του στις υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης. Με τον τρόπο αυτό μπορούν κατά κάποιον τρόπο να ψυχογραφήσουν τον υποψήφιο εργαζόμενο και να εξετάσουν, αν το προφίλ του ταιριάζει με αυτό της επιχειρήσεώς τους ή της υπηρεσίας τους. Σύμφωνα με διεξαχθείσα έρευνα από το CareerBuilder.com, 12% από τους 1.150 υπευθύνους προσλήψεων που ερωτήθηκαν, παραδέχτηκαν ότι εξετάζουν τη σελίδα κοινωνικής δικτύωσης του υποψήφιου εργαζομένου. 63% εξ αυτών αρνήθηκαν να προσλάβουν τον υποψήφιο εργαζόμενο στηριζόμενοι στα ευρήματά τους από τις σελίδες κοινωνικής δικτύωσης³⁰. Επίσης δι-

κγορικοί σύλλογοι στις ΗΠΑ παραδέχονται ότι δικηγόροι, που είναι μέλη τους, ελέγχουν τα προφίλ των προσώπων που είναι υποψήφιοι για ένορκο σε δίκες ή μάρτυρες σε ποινικές και αστικές υποθέσεις π.χ. διαζυγίων. Περαιτέρω, τράπεζες και επιχειρήσεις ελέγχουν το προφίλ των ανθρώπων που πρόκειται να συνεργαστούν για να διαπιστώσουν τη φερεγγυότητά τους ή σύμβουλοι πανεπιστημίων ελέγχουν το προφίλ εφήβων που είναι υποψήφιοι για εισαγωγή στα πανεπιστήμια κ.ο.κ.³¹.

Στην περίπτωση που κάποιος π.χ. ζήτησε αναρρωτική άδεια από τον εργοδότη του, αλλά από τη σελίδα του στο Facebook προκύπτει ότι την ημέρα, που υποτίθεται ότι ήταν άρρωστος, έλειπε εκδρομή και συνεπώς δεν ήταν άρρωστος φέρει διπλή ευθύνη: και γιατί είπε ψέματα στον εργοδότη του και γιατί από μόνος του δημοσιοποίησε τα προσωπικά του δεδομένα. Παραδείγματα αποκαλύψεως του ιδιωτικού βίου μέσω της κοινωνικής δικτύωσης υπάρχουν πολλά. Ένα άλλο πολύ χαρακτηριστικό παράδειγμα αφορά στις προσωπικές μας σχέσεις: ο/η σύζυγος είπε στο/η σύζυγό του/της ότι βρισκόταν στο χώρο εργασίας, αλλά τελικά από αναφορές σε σελίδες της κοινωνικής δικτύωσης προέκυψε ότι διασκεδάζε με άλλο πρόσωπο σε νυχτερινό κέντρο. Άλλο παράδειγμα αφορά στην αξιοπιστία μας. Σε ερώτηση της αστυνομίας δήλωσε κάποιος ότι δεν γνώριζε καθόλου το δράστη, ενώ από τη σελίδα του στο Facebook προκύπτει ότι είναι φίλοι και μάλιστα διατηρούν τακτική επικοινωνία. Η πρώτη αντίδραση που θα μπορούσε να προκύψει στα εν λόγω παραδείγματα είναι ότι σκοπός του δικαίου δεν είναι να προστατεύει παραβατικές συμπεριφορές. Δεν προστατεύει ούτε τον εργαζόμενο που ψεύδεται στον εργοδότη ούτε το/τη σύζυγο που μοιχεύει. Επομένως αυτός που παραβατεί πρέπει να γνωρίζει ότι στη σύγχρονη εποχή ηλεκτρονικής «διακινδυνεύσεως»³² διατρέχει έντονα τον κίνδυνο να αποκαλυφθεί με ποικίλα μέσα. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό θα πρέπει να είναι ότι σκοπός του δικαίου δεν είναι να προστατεύσει παραβατικές συμπεριφορές, αλλά την ιδιωτική σφαίρα του ατόμου. Γιατί ακόμα και αν η εν λόγω συμπεριφορά δεν είναι παραβατική, πρόκειται π.χ. περί μίας απλής κοινωνικής επισκέψεως, που θα επιθυμούσαμε να διατηρηθεί κρυφή, τότε δικαιούμαστε προστασίας, η οποία πηγάζει από την ανάγκη προστασίας της ιδιωτικής μας σφαίρας. Σαφώς όμως ο πολίτης πρέπει να γνωρίζει ότι αν αποκαλύπτει ο ίδιος προσωπικές του πληροφορίες, δεν μπορεί να έχει την αξίωση οι πληροφορίες αυτές να παραμείνουν μυστικές.

Comm. L.J. (2008), σελ. 597 επ. (599).

31. Βλ. *Αννα-Μαρία Πισκοπάνη*, Η προστασία της ιδιωτικότητας των χρηστών του Facebook, ΔιΜΜΕ 2009,228 επ. (υποσ. 22-24).

32. Βλ. *Πελοπίδα Δόνο*, Τεχνολογική διακινδύνευση και προστασία προσωπικών δεδομένων, σε: «Νέες τεχνολογίες και συνταγματικά δικαιώματα», Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2004, σελ. 23 επ.

29. Βλ. *Λίλιαν Μήτρου*, όπ. ανωτ. (υποσ. 19), σελ. 400 επ.

30. Βλ. περιγραφή της έρευνας από *Carly Brandenburg*, The Newest Way to Screen Job Applicants: A Social Networker's Nightmare, 60 Fed.

Γ. Αποκάλυψη προσωπικών δεδομένων σε ευρύτερο από τον επιδιωκόμενο κύκλο προσώπων

Τι συμβαίνει όμως στην περίπτωση που οι χρήστες επιθυμούν να δημοσιοποιήσουν ορισμένες προσωπικές πληροφορίες μόνο σε ένα συγκεκριμένο και επιλεγμένο από αυτούς κύκλο ατόμων, αλλά η δημοσιοποίηση αυτή πολλές φορές γίνεται χωρίς τη γνώση τους ή και την επιθυμία τους και σε έναν ευρύτερο, μη επιθυμητό για αυτούς κύκλο προσώπων; Σύμφωνα με την πολιτική ιδιωτικότητας του Facebook, το Facebook μπορεί να αποκαλύψει τις πληροφορίες χρηστών σε εκτέλεση νόμιμων επιταγών, όπως εντάλματα και δικαστικές αποφάσεις, σύμφωνα με τους ισχύοντες νόμους. Επίσης, μπορεί να κοινοποιεί πληροφορίες των χρηστών, όταν είναι αναγκαίο για την εκπλήρωση νομικής υποχρέωσης ή για την προστασία συμφερόντων της είτε για να εμποδίσει μορφές διαδικτυακού εγκλήματος, όπως απάτη μέσω υπηρεσιών του Facebook, είτε για να αποτρέψει πρόκληση άμεσης σωματικής βίας. Η εταιρεία ενδέχεται να κοινοποιήσει για τους προαναφερόμενους λόγους πληροφορίες σε εταιρείες, δικηγόρους και κρατικές αρχές.

Αυτό το οποίο αξίζει να διερευνηθεί εν προκειμένω είναι ποιες προσδοκίες διατηρήσεως της ιδιωτικότητας έχει κάποιος που αναρτά μία πληροφορία στο Facebook καθιστώντας την προσιτή σε ένα περιορισμένο κύκλο προσώπων. Πολύ πλούσια εν προκειμένω είναι η νομολογία αμερικανικών δικαστηρίων σε παρεμφερή ζητήματα αποκαλύψεως πληροφοριών σε έναν ευρύτερο από τον επιδιωκόμενο κύκλο προσώπων. Σύμφωνα με την απόφαση Sanders v. American Broadcasting Co³³, το απλό γεγονός ότι ένα άτομο είναι ορατό με τη βούλησή του από κάποιον δεν σημαίνει ότι πρέπει να είναι ορατό από όλους. Αντιστοίχως από το γεγονός ότι ένας ενάγων αποκαλύπτει ορισμένες πληροφορίες για τον εαυτό του σε μερικούς δεν συνάγεται ότι δεν έχει το δικαίωμα να διατηρήσει τις πληροφορίες αυτές ιδιωτικές από άλλους³⁴. Πολύ ενδιαφέρουσα είναι και η υπόθεση Multimedia WMAZ, Inc. v. Kubach³⁵, σύμφωνα με την οποία το γεγονός ότι ένας φορέας τους AIDS έχει αποκαλύψει το γεγονός ότι είναι φορέας σε αρκετό κόσμο δεν σημαίνει ότι τούτο πρέπει να γίνει γνωστό σε όλους και ότι δεν χαιρεί προστασίας.

Το γεγονός ότι χρήστης υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης καθιστά το προφίλ του προσιτό σε εκατοντάδες ή ακόμα και σε χιλιάδες χρήστες δεν θα μπορούσε να αποτελεί τη μοναδική ένδειξη για το αν ο χρήστης έχει μια λογική προσδοκία προστασίας της ιδιωτικότητάς του έναντι άλλων μη επι-

θυμητών για αυτών χρηστών. Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις, στις οποίες τα δικαστήρια έχουν δεχθεί ότι η αξίωση τηρήσεως της εμπιστευτικότητας δεν μπορεί να βοηθεί, όταν κάποιος αναρτά πληροφορίες σε ένα δημοσίως προσβάσιμο μέσο, όπως το διαδίκτυο, χωρίς να λαμβάνει οιοδήποτε μέσο προστασίας των πληροφοριών αυτών³⁶. Είναι γεγονός ότι εάν κάποιος προβεί σε περιοριστικές ρυθμίσεις του απορρήτου της προσωπικής του σελίδας δικαιούται μεγαλύτερης προστασίας της ιδιωτικότητάς του από άλλους χρήστες που δεν έχουν προβεί σε αντίστοιχες περιοριστικές ρυθμίσεις³⁷.

Αυτό όμως που είναι δυσχερές να απαντηθεί είναι κατά πόσον μία προσπάθεια προστασίας της ιδιωτικότητας μέσω περιοριστικών ρυθμίσεων του απορρήτου στο Facebook επαρκεί για να προστατεύσει την προσδοκία προστασίας της ιδιωτικότητας. Είναι πολύ πιθανόν κάποιος να έχει καταστήσει το προφίλ του προσιτό σε ορισμένους μόνο χρήστες και οι υπόλοιποι χρήστες που δεν δικαιούνται προσβάσεως να χρησιμοποιούν το όνομα χρηστών που έχουν πρόσβαση και τον κωδικό προσβάσεώς τους (με έγκρισή τους), προκειμένου να μπορούν να έχουν και εκείνοι έμμεση πρόσβαση στη σελίδα. Π.χ. ο εργοδότης παρακαλεί κάποιον εργαζόμενο να μπει στο λογαριασμό του στο Facebook, προκειμένου να ελέγξει τη σελίδα άλλου εργαζομένου. Αυτό το οποίο ενδεχομένως θα μπορούσε να ισχυριστεί το δικαστήριο στην περίπτωση των υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης είναι ότι εξαιτίας της μεγάλης προσβασιμότητας στο διαδίκτυο, είναι εξαιρετικά δύσκολο για τους χρήστες υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης να έχουν αξίωση προστασίας της εμπιστευτικότητας των πληροφοριών που αναρτούν στο διαδίκτυο³⁸.

Πολύ ενδιαφέρουσα εν προκειμένω είναι πρόσφατη γαλλική νομολογία, σύμφωνα με την οποία χρήστης, αφού ρύθμισε τις παραμέτρους προσβάσεως στο προφίλ του επιλέγοντας να μοιράζεται τις πληροφορίες που δημοσιοποιεί με τους φίλους του και τους φίλους των φίλων του, πραγματοποίησε ανάρτηση, η οποία οδήγησε στην απόλυσή του. Το δικαστήριο (εργατοδικείο) απεφάνθη ότι αυτός ο τρόπος συνδέσεως στη συγκεκριμένη σελίδα κοινωνικής δικτύωσης ξεπερνά την ιδιωτική σφαίρα του ατόμου και έτσι η χρησιμοποίηση κατά τη διαδικασία αποδείξεων με τη χρήση της εν λόγω ιστοσελίδας από την οποία συνάγεται η παραβατική συμπεριφορά του εργαζομένου αποτελεί μία νόμιμη απόδειξη της ουσία βάσιμης απολύσεώς του³⁹. Στην ίδια κατεύθυνση κινείται και η Γνώμη 5/2009 (άρθρο 3.1.2.) «σχετικά με τις επιγραμμικές υπηρεσίες κοινω-

33. Βλ. Sanders v. American Brdcast. Co., 978 P.2d 67, 72 (Cal. 1999).
34. Βλ. Y.G. v. Jewish Hosp. of St. Louis, 795 S.W.2d 488 (Mo. Ct. App. 1990) και Multimedia WMAZ, Inc. v. Kubach, 443 S.E.2d 491 (Ga. Ct. App. 1994).
35. Multimedia WMAZ, Inc. v. Kubach, 443 S.E.2d 491 (Ga. Ct. App. 1994).

36. Βλ. United States v. Gines-Perez, 214 F. Supp. 2d 205, 224-26 (D.P.R 2002).

37. Βλ. Carly Brandenburg, The Newest Way to Screen Job Applicants: A Social Networker's Nightmare, 60 Federal Communications Law Journal, σελ. 597 επ. (608).

38. Πρβλ. Reno v. ACLU, 521 U.S. 844 (1997), σύμφωνα με την οποία το διαδίκτυο επιτρέπει σε εκατομμύρια ανθρώπους σε όλο τον κόσμο να ανταλλάσσουν πληροφορίες και να επικοινωνούν.

39. Βλ. Conseil de prud'hommes de Boulogne-Billancourt, 19 novembre 2010 και Cour d'appel de Rouen Chambre sociale, 15 novembre 2011.

νικής δικτύωσης», σύμφωνα με την οποία, «όταν η πρόσβαση στις πληροφορίες προφίλ επεκτείνεται πέραν των επαφών της επιλογής του χρήστη, π.χ. όταν παρέχεται πρόσβαση σε ένα προφίλ σε όλους τους χρήστες της υπηρεσίας κοινωνικής δικτύωσης ή όταν τα δεδομένα παρέχουν δυνατότητα καταγραφής από τις μηχανές αναζήτησης, η πρόσβαση υπερβαίνει το προσωπικό ή το οικιακό πλαίσιο.»

Ως εκ τούτου, τα κριτήρια αξιολογήσεως για το εάν μία ανάρτηση σε ιστοσελίδα κοινωνικής δικτύωσης χαίρει εύλογης προσδοκίας προστασίας της ιδιωτικότητάς της είναι οι επιλεγμένες ρυθμίσεις απορρήτου, αλλά και ο αριθμός των φίλων του χρήστη. Είναι γεγονός ότι εάν ένας χρήστης έχει επιλέξει να έχει μεγάλο αριθμό φίλων στο προφίλ του δεν μπορεί ευλόγως να προσδοκά απόλυτη προστασία της ιδιωτικότητας των αναρτήσεών του.

Στην εποχή της ηλεκτρονικής διακινδυνεύσεως πρέπει να γνωρίζουμε, ωστόσο, ότι η οποιαδήποτε ανάρτηση προσωπικών δεδομένων στο διαδίκτυο δεν δύναται εκ των πραγμάτων να είναι ασφαλής. Η διαβίβαση της πληροφορίας σε μη επιθυμητά πρόσωπα είναι εξαιρετικά πιθανή. Για το λόγο αυτό προτείνεται οι ρυθμίσεις απορρήτου των υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης να είναι εκ των προτέρων εξαιρετικά περιοριστικές για τους χρήστες (αρχή «εν αμφιβολία υπέρ της ιδιωτικότητας») και αν ο χρήστης επιλέξει να έχει μεγαλύτερη δημοσιοποίηση η σελίδα του (αν π.χ. πρόκειται περί ενός συγγραφέα ή πολιτικού που επιδιώκει να δημοσιοποιεί φωτογραφίες και κείμενα που ο ίδιος έχει επιλέξει σε ευρύ κοινό), τότε θα πρέπει να προβεί από μόνος του ως χρήστης σε αλλαγή των σχετικών ρυθμίσεων και να παραιτηθεί από την προεπιλεγμένη για αυτόν προστασία.

Η προεπιλογή της αυστηρής προστασίας των προσωπικών δεδομένων δεν πρέπει να θεωρείται ότι συνιστά αποτέλεσμα άκρατης πατερναλιστικής αντιμετώπισης των χρηστών. Στην περίπτωση αυτή έχουμε να κάνουμε με μία επιτρεπτή ελαφρά μορφή πατερναλισμού (από την οποία πηγάζει εξάλλου και η ιδέα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων) και όχι με την ανεπιτρεπτή σκληρή μορφή πατερναλισμού. Προτείνεται αφενός λόγω της απαιτούμενης προστασίας προς τους ανήλικους και αφετέρου λόγω του ότι αρκετοί χρήστες εγγράφονται στο Facebook χωρίς να διαθέτουν την κατάλληλη τεχνογνωσία για την προστασία των προσωπικών τους δεδομένων στο διαδίκτυο. Και αυτή η έλλειψη τεχνογνωσίας μπορεί να οδηγήσει ανύποπτους χρήστες στην αποκάλυψη δεδομένων εν αγνοία τους. Η καθιέρωση της αρχής εν αμφιβολία υπέρ της προστασίας (εν προκειμένω υπέρ της ιδιωτικότητας) θα καταστήσει προθυμότερους τους διστακτικούς χρήστες στο να συμμετάσχουν στα κοινωνικά δίκτυα, απαλλαγμένοι από τον αόριστο φόβο ότι ακόμα και η αναπνοή τους καταγράφεται. Είναι γεγονός ότι αυτός ο φόβος του αγνώστου που συλλέγει ποικιλοτρόπως δεδομένα και τα διαβιβάζει περαιτέρω, η ανασφάλεια αναφορικά με την ανεπαρκή προστασία του ατόμου στα κοινωνικά δίκτυα έχει οδηγήσει αρκετούς σε αποχή, η οποία δεν αποτελεί τη λύση στην αντιμετώπιση πολύπλοκων ζητημάτων. Η καθιέρωση της αρχής εν αμφιβο-

λία υπέρ της προστασίας δεν εφαρμόζεται δυστυχώς στο Facebook. Αντιθέτως, καθιερώνεται η αρχή ότι οι χρήστες επιθυμούν να μοιράζονται τις αναρτημένες από αυτούς πληροφορίες με άλλους χρήστες και, ως εκ τούτου, αν επιθυμούν περαιτέρω να περιορίσουν τον κύκλο των προσώπων που έχει πρόσβαση στο προφίλ τους και γενικότερα στις αναρτήσεις του, θα πρέπει να το πράξουν από μόνι τους⁴⁰. Θεσπίζεται, συνεπώς, τεκμήριο ότι ο χρήστης επιθυμεί τη διάδοση των πληροφοριών και όχι ότι επιθυμεί την προστασία τους.

Παράλληλα με την υποχρεωτική προεπιλογή των ρυθμίσεων απορρήτου υπέρ της προστασίας των προσωπικών δεδομένων του χρήστη κρίσιμη κρίνεται και η ευαισθητοποίηση και η εκπαίδευση του κοινού σε θέματα προστασίας των προσωπικών τους δεδομένων. Μεγάλης σημασίας στην περίπτωση αυτή αποτελούν οι ενημερωτικές εκστρατείες των διαφόρων αρχών προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα⁴¹, αλλά και των υπηρεσιών ασφαλούς διαδικτύου⁴². Η ενημερωτική εκστρατεία δεν θα πρέπει, ωστόσο, να αποτελεί αποκλειστική ευθύνη των αρχών αυτών. Η ευαισθητοποίηση σε θέματα προστασίας προσωπικών δεδομένων θα πρέπει να γίνεται από το ίδιο το σχολείο. Το σχολείο δεν θα πρέπει να αποθαρρύνει τους μαθητές από το να συμμετέχουν στο Facebook ή ακόμα και να τιμωρεί για αυτό, αλλά να εκπαιδεύει τους μαθητές και τους γονείς πώς να αξιοποιούν τα πλεονεκτήματα των υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης χωρίς να υφίστανται τις αρνητικές τους επιπτώσεις⁴³ και πώς να συμπεριφέρονται με ευπρέπεια στο διαδίκτυο.

Τέλος, αδήριτη κρίνεται η ανάγκη προστασίας κατά κύριο λόγο των ανηλίκων σε ιστότοπους κοινωνικής δικτύωσης, μέσω της αναγνώρισεως του δικαιώματος στη λήθη⁴⁴. Πρόκειται για το δικαίωμα διαγραφής φωτογραφι-

40. <http://www.facebook.com/policy.php>, τελευταίος έλεγχος: 1η Μαΐου 2012.

41. Βλ. π.χ. τις εκδηλώσεις της Ελληνικής Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα στις 28 Ιανουαρίου 2010 και 2011, http://www.dpa.gr/portal/page?_pageid=33,66912&_dad=portal&_schema=PORTAL και http://www.dpa.gr/portal/page?_pageid=33,97846&_dad=portal&_schema=PORTAL, τελευταίος έλεγχος: 1η Μαΐου 2012.

42. Βλ. <http://www.saferinternet.gr/index.php?parentobjId=Page15>, τελευταίος έλεγχος: 1η Μαΐου 2012.

43. Βλ. Συμπεράσματα της Εκθέσεως της Ευρωπαϊκής Αρχής Ασφάλειας Δικτύου και Πληροφορίας (European Network and Information Security Agency-ENISA), Report, Security Issues and Recommendations for Online Social Networks, October 2007, http://www.enisa.europa.eu/doc/pdf/deliverables/enisa_pp_social_networks.pdf, τελευταίος έλεγχος: 1η Μαΐου 2012.

44. Βλ. άρθρο 17 Προτάσεως Κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών (γενικός Κανονισμός για την προστασία δεδομένων), όπ. ανωτ. (16), αλλά και άρθρο 2 α (3) της Γνώμης 3/2009 της Ομάδας Εργασίας του άρθρου 29 για την προστασία προσωπικών δεδομένων παιδιών (γενικές κατευθυντήριες γραμμές και η ειδική περίπτωση των σχολείων), διαθέσιμη σε: http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2009/wp160_el.pdf, τελευταίος έλεγχος: 1η Μαΐου 2012.

ών, προκλητικών δημοσιεύσεων από τα ίδια τα υποκειμένα των δεδομένων που ανατρέχουν κατά κύριο λόγο στην παιδική τους ηλικία, όταν δηλαδή δεν είχαν την ωριμότητα να σκεφτούν ότι οι αναρτήσεις θα τους συνοδεύουν αργότερα, π.χ. κατά την αξιολόγησή τους από τους εργοδότες τους ή κατά την εισαγωγή τους σε πανεπιστήμια⁴⁵.

Δ. Οι φωτογραφίες προσώπων και η περίπτωση της επισημάνσεως προσώπου σε φωτογραφία

Σύμφωνα με πάγια θέση της θεωρίας και της νομολογίας, η φωτογράφιση ενός ατόμου και η έκθεση της εικόνας του σε κοινή θέα απαγορεύεται χωρίς τη συναίνεση του ατόμου εκτός και αν πρόκειται για φωτογραφίες της επικαιρότητας ή για πρόσωπα που ανήκουν στη σύγχρονη ιστορία. Επίσης είναι πολύ πιθανόν να προσβάλλεται η τιμή και η υπόληψη ενός ατόμου από την παράλειψη αναφοράς του ονόματος ενός ατόμου κατά τη δημοσίευση φωτογραφίας που το απεικονίζει σε δημοσίευμα που αναφέρεται για τη συμμετοχή ενός ατόμου σε γεγονός στο οποίο συμμετείχε⁴⁶. Εφόσον λοιπόν απαραίτητη προϋπόθεση για τη δημοσίευση και χρήση της εικόνας ενός ατόμου αποτελεί η συγκατάθεσή του, σε περίπτωση άρσεως της συγκατάθεσης αυτής η διατήρηση μιας φωτογραφίας σε συγκεκριμένο τόπο ή χρόνο, τον οποίο δεν εγκρίνει το υποκείμενο θεωρείται παράνομη⁴⁷. Πολλές φορές οι χρήστες των κοινωνικών δικτύων, οι οποίοι δημοσιεύουν φωτογραφίες άλλων χρηστών χωρίς τη συγκατάθεσή τους, δικαιολογούν τη συγκεκριμένη ενέργεια με το επιχειρήμα πως η φωτογραφία τραβήχτηκε εν γνώσει του ατόμου, το οποίο απεικονίζεται. Εντούτοις, το εν λόγω επιχειρήμα δεν αρκεί για την ανάρτηση μιας φωτογραφίας σε έναν ιστότοπο κοινωνικής δικτύωσης. Βεβαίως δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας στη φωτογραφία προσώπου έχει αποκλειστικά και μόνο ο δημιουργός αυτής, δηλαδή ο φωτογράφος, αυτό όμως δεν του επιτρέπει να δημοσιεύσει τη φωτογραφία οποιουδήποτε και οπουδήποτε χωρίς τη συγκατάθεσή του, καθώς έχει κριθεί, ότι το δικαίωμα του προσώπου στην προσωπικότητά του χρήζει περισσότερης και αυξημένης προστασίας έναντι του δικαιώματος του φωτογράφου στο δημιουργήμα του. Εξάλλου σε ό,τι αφορά τη γνώση του ατόμου περί της λήψης της φωτογραφίας, ακόμη και αν θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε τη συμμετοχή του στη φωτογράφιση ως σιωπηρή συγκατάθεση, η συγκατάθεση αυτή δεν καλύπτει την αναδημοσίευση και αναπαραγωγή της εικόνας του στο διαδίκτυο, κάτι για το οποίο απαιτείται ειδική συγκατάθεση.

Στην εποχή της ηλεκτρονικής διακινδυνεύσεως πρέπει να επωμιζόμαστε την ευθύνη για τα δεδομένα που με δική μας πρωτοβουλία δημοσιοποιούμε στο διαδίκτυο. Τι συμ-

βαίνει όμως στις περιπτώσεις, όπου η δημοσιοποίηση προσωπικών δεδομένων γίνεται εν αγνοία του υποκειμένου, πολλές φορές μάλιστα χωρίς καν να ειδοποιείται για την ανάρτηση; Χαρακτηριστικό παράδειγμα εν προκειμένω συνιστά η επισήμανση (tag) προσώπου σε φωτογραφία χωρίς τη βούλησή του. Σε ποινική δίκη της Πολιτείας του Rhode Island ο κατηγορούμενος επεχείρησε να αποδείξει μέσω φωτογραφιών αναρτημένων χωρίς τη συμμετοχή του κατηγορουμένου σε σελίδα κοινωνικής δικτύωσης ότι η συμπεριφορά του κατηγορουμένου μετά από ένα ατύχημα που προκάλεσε λόγω καταναλώσεως αλκοόλ κάθε άλλο παρά τη μεταμέλειά του δεν υποδεικνυε. Συγκεκριμένα, ο κατηγορούμενος δύο εβδομάδες μετά το αυτοκινητικό ατύχημα που προκάλεσε απεικονίζεται σε μία κοινωνική συγκέντρωση ενδεδυμένος ως κατάδικος φορώντας μία μπλούζα, στην οποία αναγραφόταν το σύνθημα «το πουλί της φυλακής». Ο δικαστής επηρεασμένος ενδεχομένως από τις φωτογραφίες σχολίασε αρνητικά τη συμπεριφορά του κατηγορουμένου, τον καταδίκασε σε δύο χρόνια φυλακίσεως λέγοντας ότι οι φωτογραφίες συνιστούσαν ένδειξη της διαθέσεως του κατηγορουμένου λίγο διάστημα μετά από το ατύχημα αστευόμενος με την πιθανότητα φυλακίσεώς του⁴⁸. Σε άλλη περίπτωση η αστυνομία οδηγείται στη σύλληψη ανηλίκων για κατανάλωση αλκοόλ, λόγω αναρτημένων φωτογραφιών των ανηλίκων που καταναλώνουν αλκοόλ σε σελίδες κοινωνικής δικτύωσης⁴⁹.

Η ανάρτηση φωτογραφιών σε σελίδες κοινωνικής δικτύωσης προκαλεί έντονο προβληματισμό αναφορικά με την προστασία της προσωπικότητας του απεικονιζόμενου. Στο Facebook υπάρχουν τέσσερα επίπεδα απορρήτου αναφορικά με τις φωτογραφίες. Ο χρήστης έχει τις εξής επιλογές αναφορικά με το ποιος μπορεί να δει τις φωτογραφίες, στις οποίες απεικονίζεται: α) όλοι οι φίλοι, β) οι φίλοι των φίλων, γ) οι φίλοι, οι φίλοι των φίλων και τα δίκτυα στα οποία ανήκει ο χρήστης και γ) όλοι οι χρήστες. Τα μέτρα αυτά επιχειρούν να αποτρέψουν εισχωρήσεις στην ιδιωτική σφαίρα. Για παράδειγμα, η διαδικασία επισημάνσεως συμπεριλαμβάνει τη γνωστοποίηση του απεικονιζόμενου. Όταν κάποιος χρήστης του Facebook απεικονίζεται, ειδοποιείται μέσω ηλεκτρονικού μηνύματος για την απεικόνιση αυτή και έχει τη δυνατότητα να αφαιρέσει την επισήμανση και συνεπώς να μη φαίνεται το όνομά του στη φωτογραφία του. Πρέπει να σημειωθεί, ωστόσο, ότι ο απεικονιζόμενος δεν έχει κάποιο περιθώριο περισυλλογής από το χρονικό σημείο της αναρτήσεως μέχρι της δικής του αποφάσεως. Είναι, συνεπώς, πολύ πιθανόν ότι έως ότου διαβάσει το ηλεκτρονικό μήνυμα κάποιοι άλλοι χρήστες του Facebook θα έχουν τη δυνατότητα να δουν την επισήμανση και να

45. Βλ. *Φερνάντεζ Παναγοπούλου-Κουτνατζή*, όπ. ανωτ. (υποσ. 15).

46. Βλ. ΑΠ 6/2004 και ΠΠρΑθ 65/2004 ΔιΜΕΕ 2004,390.

47. Βλ. ΜΠρΣύρου 168/1979 ΝοΒ 27,832.

48. Βλ. *Unrepentant on Facebook? Expect jail time*, <http://freedom-school.com/reading-room/unrepentant-on-facebook-expect-jail-time.pdf>, τελευταίος έλεγχος: 1η Μαΐου 2012.

49. Βλ. σχετικά *Nancy Hass*, In Your Facebook.com, N.Y. Times, 8 Ιανουαρίου 2006, §4Α, σελ. 30.

αποθηκεύσουν σε προσωπικό τους αρχείο τη φωτογραφία αυτή. Μολονότι επίσης μέσω της διαδικασίας της αφαίρεσης της επισήμανσης είναι πολύ πιο δύσκολο να ανακαλύψει κανείς τη φωτογραφία, διότι δεν αναρτάται πλέον στο προφίλ του απεικονιζόμενου, πρέπει να σημειωθεί ότι η φωτογραφία παραμένει ακόμα στη σελίδα της κοινωνικής δικτύωσης και το απεικονιζόμενο πρόσωπο εξακολουθεί να είναι ορατό από τους χρήστες που έχουν πρόσβαση στις φωτογραφίες αυτού που ανήρτησε την επίμαχη φωτογραφία. Επίσης, αν κάποιος άλλος έχει επισημανθεί στην ίδια φωτογραφία και δεν έχουν επιλέξει να αφαιρέσουν την επισήμανση, το πρόσωπο που επιδιώκει να μην είναι ορατό σε άλλους είναι εκτεθειμένο σε μια ανεπιθύμητη δημοσιότητα⁵⁰. Συνεπώς, η προστασία μέσω της δυνατότητας αφαίρεσης της επισήμανσης είναι ανεπαρκής. Μολονότι το Facebook δέχεται καθημερινά πληθώρα παραπόνων για την ανεπάρκεια προστασίας της ιδιωτικής σφαίρας του ατόμου δεν παρέχει τη δυνατότητα αφαίρεσης μιας φωτογραφίας (όχι απλώς της επισήμανσης), αν η φωτογραφία αυτή δεν είναι προσβλητική. Ως λύση προτείνει στο θιγόμενο χρήστη να επικοινωνήσει με τον χρήστη που ανήρτησε τη φωτογραφία και να τον παρακαλέσει να την αφαιρέσει από μόνος του⁵¹. Ως εκ τούτου, η προστασία της ιδιωτικής σφαίρας των θιγομένων χρηστών εναπόκειται στη διακριτική ευχέρεια του χρήστη που ανήρτησε τη φωτογραφία. Εάν, συνεπώς, ο χρήστης που ανήρτησε τη φωτογραφία αρνείται να την αφαιρέσει ανακύπτει ένα έντονο κενό προστασίας της ιδιωτικότητας. Αυτό που θα μπορούσε να κάνει ο θιγόμενος από τη φωτογραφία είναι να στραφεί ιδιωτικά εναντίον αυτού που την ανήρτησε. Το ερώτημα που ανακύπτει είναι, αν ο θιγόμενος θα μπορούσε να χαιρεί κάποιας άλλης μορφής προστασίας του ιδιωτικού του βίου, πέραν του να στραφεί ιδιωτικά εναντίον αυτού που τον προσβάλλει μέσω της αναρτήσεως. Θα μπορούσε το δίκαιό μας να προστατεύσει προληπτικά τον θιγόμενο; Θα υπήρχε κάποιος μηχανισμός προστασίας που δεν θα εξουδετέρωνε τις θετικές πλευρές της κοινωνικής δικτύωσης; Είναι γεγονός ότι ακόμα και αν οι σελίδες υπόκειντο σε έλεγχο εκ μέρους του παρόχου, τότε οι δυνατότητες ελέγχου τους θα ήταν περιορισμένες και θα εστιάζονταν κατά κύριο λόγο στην αφαίρεση προσβλητικών φωτογραφιών. Αυτό το οποίο θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί είναι ο πάροχος να υποχρεούται να αφαιρέσει μία φωτογραφία, εάν δεχόταν κάποια καταγγελία από τον θιγόμενο απεικονιζόμενο. Με τον τρόπο αυτό η προστασία του θιγομένου θα ήταν αρτιότερη, αμειότερη και αποτελεσματικότερη από το να στρεφόταν δικαστικά εναντίον του παρόχου. Στην περίπτωση αυτή δεν θα ετίθετο θέμα διακρι-

τικής ευχέρειας του χρήστη που ανήρτησε τις φωτογραφίες ως προς το αν θα τις αφαιρέσει, αλλά η αφαίρεση θα γινόταν αυτομάτως από τον πάροχο. Η λύση αυτή θα προκάλυψε σαφώς μεγάλη επιβάρυνση στο συντονισμό των σελίδων κοινωνικής δικτύωσης. Προτείνεται όμως στο πλαίσιο της παρούσης μελέτης ως κατάλληλη, αναγκαία και πρόσφορη προκειμένου οι υπηρεσίες της κοινωνικής δικτύωσης να συνυπάρχουν αρμονικά με την προστασία του ιδιωτικού βίου του ατόμου.

Ε. Το όνομα του χρήστη

Το όνομα ενός ατόμου, όπως και η εικόνα του, θεωρείται επιμέρους χαρακτηριστικό γνώρισμα της ταυτότητάς του. Κάθε άτομο όποια και αν είναι η φήμη του έχει δικαίωμα προστασίας του ονόματός του συμπεριλαμβανομένου και του ψευδώνυμου του. Κάθε άτομο έχει επίσης δικαίωμα να απολαμβάνει το αποκλειστικό δικαίωμα κατά το οποίο μπορεί να αντιτίθεται σε κάθε αναπαραγωγή στοιχείων της ταυτότητάς του χωρίς προηγούμενη άδεια. Αυτά τα δικαιώματα, τα οποία απορρέουν και από το άρθρο 8 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για τα δικαιώματα του Ανθρώπου, μπορούν εντούτοις να υποχωρήσουν μπροστά στην αναγκαιότητα πληροφόρησης του κοινού και της ελευθερίας της έκφρασης κατά το άρθρο 10 της ΕΣΔΑ λαμβανομένης πάντοτε υπόψιν της αρχής της αναλογικότητας. Η προστασία του ονόματος ως επιμέρους έκφανση της προσωπικότητας θεσπίζεται με το άρθρο 58 του Αστικού Κώδικα. Ως εκ τούτου, είναι παράνομη η χρήση ορισμένου ονόματος ή ψευδώνυμου, εφόσον είναι γνωστό ότι χρησιμοποιείται από συγκεκριμένο πρόσωπο ως προσδιοριστικό της ταυτότητάς του⁵². Το ονοματεπώνυμο ή το ψευδώνυμο μαζί με την φωτογραφία και την ημερομηνία γεννήσεως του ατόμου αποτελούν τα πρώτα στοιχεία τα οποία εισάγουν οι χρήστες στα κοινωνικά δίκτυα, έτσι ώστε να διαφοροποιηθούν και να προωθήσουν την αλληλεπίδραση με άλλους χρήστες. Σχεδόν πάντα στα κοινωνικά δίκτυα η χρήση ενός ονόματος δεν ελέγχεται με αποτέλεσμα να παρουσιάζονται πολλαπλά προφίλ με το ίδιο όνομα κάτι το οποίο δε μπορεί να αποτρέψει το υποκείμενο κυρίως λόγω των συχνών περιπτώσεων συνωνυμιών. Στις περιπτώσεις όμως στις οποίες το όνομα, ασχέτως αν πρόκειται για το αληθινό όνομα ή το ψευδώνυμο, συνδέεται στενά με την ταυτότητα ενός συγκεκριμένου ανθρώπου προστατεύεται ακριβώς όπως η εικόνα ως στοιχείο της προσωπικότητας. Η κλοπή της ψηφιακής ταυτότητας και η χρήση του ονόματος ενός ατόμου για τη δημιουργία προφίλ, το οποίο γίνεται μέσω συκοφαντίας και παραπλανήσεως ως προς τη δημόσια εικόνα του ατόμου είναι πάρα πολύ συχνές στα κοινωνικά δίκτυα, τα οποία δεν έχουν αναπτύξει ακόμη πολιτικές και τεχνικές προστασίας του ονόματος.

50. Βλ. Daniel Findla, Recent Development: Tag! Now You're Really "It" What Photographs on Social Networking Sites Mean for the Fourth Amendment, 10 N.C. J.L. & Tech. (2008), σελ. 171 επ. (184).

51. Βλ. Συχνές Ερωτήσεις στο Facebook, <http://www.facebook.com/help/?page=831>, τελευταίος έλεγχος: 1η Μαΐου 2012.

52. Βλ. Ιωάννη Κ. Καράκωστα, Το δίκαιο της προσωπικότητας, Αθήνα 2012, σελ. 119, όπ. περαιτ. παραπ.

Στ. Εικονική προσωπικότητα

Πολύ σύνθηες είναι το φαινόμενο εμφανίσεως ενός χρήστη με ψευδώνυμο με τη μορφή ενός alter ego που επιλέγει και διαμορφώνει αποκλειστικά και μόνο για διαδικτυακή χρήση. Σε περίπτωση προσβολής της εικονικής αυτής προσωπικότητας του χρήστη, εάν η προσβολή δεν αντανάκλα στην πραγματική προσωπικότητα του χρήστη, δεν συντρέχει και προσβολή της προσωπικότητάς του⁵³. Εάν όμως η προσβολή της εικονικής προσωπικότητας συνδέεται άρρηκτα με την προσωπικότητα του χρήστη τότε θα πρέπει να αναγνωρισθεί η εικονική προσωπικότητα ως ιδιαίτερη έκφανση της προσωπικότητας του προσώπου στο οποίο αντιστοιχεί και να προστατεύεται αυτοτελώς.

IV. Οι προσβολές μέσω των κοινωνικών δικτύων υπό την οπτική γωνία του δικαιώματος στην προσωπικότητα

Η ελευθερία αναπτύξεως της προσωπικότητας, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 5 παρ. 1 Συντ., περιλαμβάνει αναρίθμητες ανθρώπινες εκδηλώσεις⁵⁴ και, ως εκ τούτου, δεν αποτελεί δικαίωμα με αυστηρά προσδιορισμένο περιεχόμενο, αλλά «μύθρα» δυνάμει δικαιωμάτων, τα οποία έρχονται στο προσκήνιο, όταν μια δραστηριότητα του υποκειμένου δεν προστατεύεται από κάποιο εξειδικευμένο δικαίωμα⁵⁵. Υπό την έννοια αυτή, το δικαίωμα στην προσωπικότητα καλύπτει νομικά κενά διαπλάθοντας με τον τρόπο αυτό νέα δικαιώματα⁵⁶. Αξίζει να σημειωθεί ότι αρκετές ειδικότερες εκφάνσεις της προσωπικότητας, οι οποίες έχουν τύχει ιδιαίτερης προστασίας με βάση μεταγενέστερους νόμους -ακόμα και σε συνταγματικό επίπεδο- αποτελούν εκδηλώσεις της ελευθερίας αναπτύξεως της προσωπικότητας, όπως π.χ. η προστασία της ιδιωτικής ζωής⁵⁷ ή η προστασία των προσωπικών δεδομένων⁵⁸. Ερώτημα ανακύπτει εάν λόγω της συνταγματικής κατοχυρώσεως του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή στο άρθρο 9 παρ. 1 Συντ. αυτονομείται η ιδιωτική ζωή και παύει να εξαρτάται από το δικαίωμα στην

ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας. Στο σημείο αυτό σκόπιμο κρίνεται να τονισθεί ότι τόσο η προσωπικότητα όσο και η ιδιωτικότητα αποτελούν νομικές αντανάκλασεις του προσώπου⁵⁹. Η διαφοροποίησή τους έγκειται στο γεγονός ότι η προσωπικότητα συνδέεται κατά κύριο λόγο με την εξωστρέφεια, την εξατομίκευση του υποκειμένου, ενώ η ιδιωτικότητα με την εσωτερικότητά του⁶⁰.

Στην υπό εξέταση περίπτωση των κοινωνικών δικτύων οι σημειούμενες προσβολές αναφορικά με τη χρήση του ονόματος του χρήστη, την ανάρτηση φωτογραφιών και την επισήμανση προσώπου σε αυτές, αλλά και η προσβολή της εικονικής προσωπικότητας του χρήστη αποτελούν κατά κύριο λόγο προσβολές της προσωπικότητας του χρήστη των κοινωνικών δικτύων. Ο χρήστης κοινωνικών δικτύων από τη στιγμή που αποφασίζει στο πλαίσιο του δικαιώματός του για αυτοπροσδιορισμό την αυτοέκθεσή του σε κοινή θέα, συναποφασίζει και τη διάθεση των εισφερομένων στο διαδίκτυο στοιχείων της προσωπικότητάς του σε κοινή χρήση⁶¹. Σε κάθε περίπτωση πάντως πρέπει να τονισθεί ότι το δικαίωμα αυτοπροσδιορισμού του χρήστη δεν απαλλάσσει από την ευθύνη όσους βλάπτουν τα έννομα αγαθά του χρήστη που δεν βρέθηκαν σε κοινοχρησία μέσω του διαδικτύου⁶². Η προσβολή της προσωπικότητας από την παράνομη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στο διαδίκτυο διακρίνεται αναλόγως του βαθμού επεμβάσεως στην ιδιωτική σφαίρα του χρήστη των κοινωνικών δικτύων⁶³.

V. Αντί επιλόγου

Οι προσωπικές πληροφορίες είτε συλλέγονται ηλεκτρονικά είτε αρχειοθετούνται κατά τον παραδοσιακό τρόπο αποτελούν στοιχεία της προσωπικότητας του κάθε ατόμου και εφόσον με την καθιόνδηποτε τρόπο συλλογή και χρήση των προσωπικών πληροφοριών προσβάλλεται το δικαίωμα της προσωπικότητας, τίθεται σε εφαρμογή η σχετική νομοθεσία περί προστασίας αυτής⁶⁴. Τα κοινωνικά δίκτυα αποτελούν μεγάλη απειλή προσβολής της προσωπικότητας, λόγω της επεμβάσεως στην ιδιωτική σφαίρα αυτών, με αποτέλεσμα να θίγεται το δικαίωμά τους για πληροφοριακή αυτοδιάθεση και για προστασία του ιδιωτικού τους βίου⁶⁵. Συνιστούν όμως και μεγάλη πρόκληση για το νομοθέτη, να μεταλλάξει του κινδύνους της πληροφορικής τεχνολογίας από μείζονα απειλή σε έλλογη διακινδύνευση⁶⁶.

53. Βλ. Κατερίνα Φουντεδάκη, όπ. ανωτ. (υποσ. 8), σελ. 273.

54. Βλ. Ιωάννη Κ. Καράκωστα, όπ. ανωτ. (υποσ. 52), σελ. 117.

55. Βλ. Hans D. Jarass, Das allgemeine Persönlichkeitsrecht im Grundgesetz, NJW 1989, σελ. 857 επ.

56. Βλ. Christoph Dagenhart, Das allgemeine Persönlichkeitsrecht, JuS 1992, σελ. 361 επ. (368 επ.). Αντιθέτως, η διάπλαση νέων δικαιωμάτων από το δικαίωμα στην προσωπικότητα αντιμετωπίζεται ως περίπτωση δικαστικού ακτιβισμού από την αμερικανική έννομη τάξη, υπό την έννοια ότι το δικαστήριο «ανακαλύπτει» μία απαρίθμηση των δικαιωμάτων στην προσωπικότητα που επισκιάζουν ρητώς κατοχυρωμένα δικαιώματα, όπως π.χ. το δικαίωμα στην έκφραση, βλ. Edward J. Eberle, Human Dignity, Privacy, and Personality in German and American Constitutional Law, 1997 Utah Law Review, σελ. 963 επ. (σελ. 1021).

57. Βλ. Χριστίνα Μ. Ακριβοπούλου, Το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή. Από τη γένεση, στη σύγχρονη διαμόρφωση και προστασία του, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, σελ. 270.

58. Βλ. Ιωάννη Κ. Καράκωστα, όπ. ανωτ. (υποσ. 52), σελ. 118, όπ. περαιρ. παραρ.

59. Βλ. Χριστίνα Μ. Ακριβοπούλου, όπ. ανωτ. (υποσ. 57), σελ. 286.

60. Βλ. Χριστίνα Μ. Ακριβοπούλου, όπ. ανωτ. (υποσ. 57), σελ. 286.

61. Βλ. Ιωάννη Κ. Καράκωστα, Διαδικτυακά ΜΜΕ και προστασία της προσωπικότητας, ΔιΜΕΕ 2010,315 επ. (317).

62. Βλ. Ιωάννη Κ. Καράκωστα, όπ. ανωτ. (υποσ. 61), σελ. 317.

63. Βλ. Ιωάννη Κ. Καράκωστα, όπ. ανωτ. (υποσ. 52), σελ. 255.

64. Βλ. Ιωάννη Κ. Καράκωστα, όπ. ανωτ. (υποσ. 52), σελ. 249.

65. Πρβλ. Θεοφανώ Παπαζήση (επιβλ.), Προστασία προσωπικότητας και διαδικτύου, σε: Προστασία Προσωπικότητας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2008, σελ. 95 επ. (109).

66. Βλ. Νίκο Κ. Αλιβιζάτο, Πρόλογος, σε: «Νέες τεχνολογίες και συνταγματικά δικαιώματα», Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2004, σελ. 7 επ. (8).

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΕΒΕ

ΑΘΗΝΑ Μαυρομικάλη 23, Τηλ.: 210 3678800 (30 γραμμές), ΑΘΗΝΑ Μαυρομικάλη 2, Τηλ.: 210 3607521,
ΠΕΙΡΑΙΑΣ Φίλωνος 107-109, Τηλ.: 80 111 70 111, ΘΕΣ/ΝΙΚΗ Φράγκων 1, Τηλ.: 2310 532134,
ΠΑΤΡΑ Κανάρη 28-30, Τηλ.: 2610 361600

www.nb.org • e-mail: info@nb.org